

INTEGRATING SCIENCE, THOUGHT, AND TECHNOLOGY: TOWARD AN ARTIFICIAL INTELLIGENT ENVIRONMENT

17/11/2025

INSON VA SUN'Y INTELLEKT HAMKORLIGI: FILOLOGIK TAFAKKURDA INTEGRATSIYA VA IMKONIYATLAR

Author:

Axmedova Leyli Alimdjanovna

O'zDJTU Filologiya fakulteti talabasi

Supervisor:

Saitxanova A.X.

O'zDJTU Tarjimonlik fakulteti katta o'qituvchisi

Keywords:

sun'iy intellekt, filologiya, hamkorlik, integratsiya, tilshunoslik, tarjima, ta'lim

Abstract:

Ushbu maqola inson tafakkuri bilan sun'iy intellektning filologiya sohasidagi o'zaro bog'lanishini tahlil etadi. SI til o'rganish jarayonida, tarjima ishlarida va adabiy tahlillarda muhim rol o'ynaydi. Inson va SI o'rtasidagi uzviy aloqa yangi imkoniyatlarni ochib beradi. Maqola SI texnologiyalarining filologik ta'lim va ilmiy ishlaridagi afzalliklarini ham, cheklovlarini ham ko'rsatadi.

Raqamli texnologiyalar inson tafakkurini va ta'lim jarayonlarini tubdan o'zgartirdi. Hozirgi paytda sun'iy intellekt texnologik tizimlarning markazida turadi. U inson tafakkuri va ijodiy ishlarining asosiy hamkoriga aylandi (1). Filologiya sohasida SI tilshunoslik, tarjima, adabiyotshunoslik va ta'limni sezilarli darajada yaxshilaydi. SI yordamida matnlarni tahlil qilish, tarjima berish, stil va kontekstni aniqlash mumkin bo'ldi (3,5). Filologiya fakulteti talabalari va o'qituvchilari uchun bu jarayonlar muhim bo'lib, ularning asosiy vazifasi til va tafakkur orqali bilim shakllantirishdan iborat. SI bu jarayonda yordamchi vosita sifatida ishlaydi: u tarjimani tezlashtiradi, grammatik va stilistik xatolarni topadi. Biroq matnning madaniy va kontekstual ma'nolarini to'liq tushunish inson tafakkuriga bog'liq. Shu sababli SI filologik ta'limda samaradorlikni oshiradi va interaktiv o'quv maydonini yaratadi. SI filologiya sohasida yangi imkoniyatlar ochib, tarjima sifatini yaxshilaydi, adabiy matn tahlilini yengillashtiradi va o'quv jarayonini individuallashtiradi (5,6).

Inson tafakkuri va AI o'zaro ta'siri haqida gapirganda asosiy farq intuitiv fikrlashda namoyon bo'ladi. Inson fikrlashida hissiyot, tajriba va madaniyat muhim o'rin tutadi, AI esa ma'lumotlar to'plamidan tahlil qiladi. Shunga qaramay, SI inson tafakkurini yaxshilash vositasiga aylanmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, til o'rganishda ChatGPT yoki Grammarly kabi

vositalardan foydalanilganda yozma nutqdagi xatolar kamayadi, grammatik tuzilma va uslubiy aniqlik oshadi. Bu haqda “The Role of AI in Language Learning” maqolasida ham aytilgan. Bundan tashqari SI kreativlikni ham qo'llab-quvvatlaydi. Yozuvchi, tarjimon yoki tadqiqotchilar uchun yangi g'oyalar, sinonimlar va tahliliy yondashuvlarni taklif etadi (2,5).

Filologiya sohasida SI integratsiyasi til, adabiyot, tarjima va madaniyatni o'rganadigan kompleks jarayondir. So'nggi yillarda SI keng qo'llanilmoqda. Til o'rganishda Duolingo, ELSA Speak va ChatGPT individual yondashuvni ta'minlaydi (2). Ular talaffuz, grammatika, so'z boyligi va matn tushunishni avtomatik baholaydi. Tadqiqotlarga ko'ra, o'rganuvchilar SI yordamida 30 foiz tezroq natijaga erishadi. Tarjimaning amaliy jihatlarida DeepL yoki Google Translate inson tarjimonlariga yordamchi bo'lib ishlaydi. Ammo ular madaniy kontekst, metafora va konnotatsiyani to'liq anglay olmaydi; shu bois eng samarali yondashuv inson va SI hamkorligidir. Adabiyotshunoslik va tilshunoslikda SI matn tahlili, semantik izlanishlar va uslubiy o'xshashliklarni aniqlashda qo'llaniladi. Masalan, muallifning individual uslubini SI yordamida tahlil qilish mumkin (5,7).

Inson va SI hamkorligining afzalliklari orasida tezkorlik, yuqori aniqlik, interaktivlik va innovatsion fikrlash mavjud (5,7). SI katta hajmdagi matnlarni qisqa fursatda tahlil qiladi, grammatik va semantik xatolarni aniq ko'rsatadi. Ammo uning cheklovlari ham bor: hissiyot va intuitiv fikrlashning yo'qligi, madaniy va estetik qatlamni to'liq tushuna olmaslik, axloqiy muammolar (plagiat, mualliflik huquqi), hamda texnologik qaramlik xavfi (8). Shu sababli SI insonni almashtiruvchi emas, balki uning ijodiy imkoniyatlarini kengaytiruvchi hamkor sifatida qaralishi kerak.

Axloqiy va falsafiy masalalar ham filologiyada SI qo'llanilganda ahamiyatlidir. SI yordamida yozilgan ilmiy ishlarda mualliflik chegarasini aniqlash, tarjimada inson omilini saqlab qolish, adabiy matnlarni avtomatlashtirishda estetik qadriyatlarni yo'qotmaslik zarur. Floridi (2023) SI etikasi haqida fikr yuritib, texnologiya inson qadriyatlari bilan uyg'un ishlashi kerakligini ta'kidlaydi (3). Bu ayniqsa tilshunoslik va tarjima jarayonlarida dolzarb, chunki bu sohalarda ma'no, ifoda va madaniy kontekst uzviy bog'langan.

Filologik ta'limda raqamli transformatsiya SI tizimini tubdan o'zgartirmoqda. O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti va boshqa oliygohlarda talabalarning mustaqil ishlari uchun SI vositalari joriy etilmoqda. Sinxron tarjima mashqlari va yozma nutq tahlili shular jumlasidan. Masalan, o'qituvchilar ChatGPT yoki Reverso orqali talabalar matnini tahlil qildiradi; grammatik, leksik va uslubiy jihatlar obyektiv baholanadi. Natijada ta'lim jarayoni raqamli, interaktiv va shaxsga yo'naltirilgan shaklga aylanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, inson va sun'iy intellekt hamkorligi raqamli asrning asosiy bosqichi bo'lib, filologiya sohasida yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantiradi. Inson tafakkuri intuitiv va hissiyotga asoslangan, SI esa analitik va algoritmik fikrlashni anglatadi. Ularning integratsiyasi filologiya fanlarini boyitadi; til o'rganish, tarjima, adabiy tahlil va madaniy kommunikatsiya sifatini yangi bosqichga ko'taradi. SI insonni almashtirmaydi — uning ijodiy imkoniyatlarini kengaytiradi. Kelajak filologi esa raqamli tafakkurga ega bo'lgan intellektual shaxsga aylanishi kutilmoqda.

References:

1. Chomsky, N. *Language and Mind*. Cambridge University Press, 2006.
2. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press, 2019.
3. Floridi, L. *The Ethics of Artificial Intelligence*. Oxford University Press, 2023.
4. Nida, E. A. *Toward a Science of Translating*. Brill Academic Publishers, 2003.
5. Russell, S. J., & Norvig, P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. Pearson Education, 2021.
6. Harari, Y. N. *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*. Vintage, 2017.
7. Bassnett, S. *Translation Studies*. Routledge, 2013.
8. McCarthy, J. *What Is Artificial Intelligence?* Stanford University Press, 2007.
9. Usmonova sh. [Matbuot matnida makaronizmlar](#). O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari. 2024/12/3. 746-749.
10. Makhshudkhon, Ismatullaev. "EMPOWERING EDUCATION THROUGH AI: TRANSFORMING LEARNING WITH INTELLIGENT TECHNOLOGIES." In *UniPublish Conference Proceedings*, vol. 1, no. 1, pp. 435-436. 2025.